

Globální témata ve výuce budoucích učitelů

---

výzkumná zpráva

Projekt Teachers as change agents for sustainable development (Učitelé jako hybatelé změn pro udržitelný rozvoj) je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím grantu z Mezinárodního visehradského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

OBSAH

SLOVO ÚVODEM	3
ÚVOD	3
VÝZKUMNÝ PŘÍSTUP	6
VÝZKUMNÉ METODY	7
Participativní výzkum	7
SBĚR DAT	8
1. Myšlenkové mapy, příčinné diagramy a teze	8
Myšlenkové mapy	8
Příčinné diagramy	8
Teze	8
2. Dotazníkové šetření	9
ÚČASTNÍCI VÝZKUMU	10
Pedagogové VŠ	10
Pedagogové ZŠ a SŠ	10
Studenti VŠ	11
PRŮBĚH VÝZKUMU	11
REALIZACE PARTICIPATIVNÍHO VÝZKUMU	13
1. zkoumaná skupina - myšlenková mapa	13
1. zkoumaná skupina - příčinný diagram	15
2. zkoumaná skupina - myšlenková mapa	17
2. zkoumaná skupina - příčinný diagram	19
INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	21
Interpretace výsledků VŠ pedagogové	21
Interpretace výsledků pedagogové ZŠ a SŠ	23
Společné výsledky	25
Interpretace výsledků dotazníkového šetření mezi studenty VŠ	27
DOPORUČENÍ	33
POZOROVÁNÍ A KOMENTÁŘ REALIZÁTORA VÝZKUMU	34
SHRNUTÍ	35
PŘÍLOHY	37
Příloha 1 - Myšlenkové mapy	37
Příloha 2 - Příčinné diagramy	38
Příloha 3 - Dotazník	39

SLOVO ÚVODEM

Profesor globalizace Ian Goldin působící na Oxfordské univerzitě ve své knize Terra Incognita, 100 map, s nimiž přežijeme příštích 100 let, píše o vzdělávání:

*„Pandemie covidu-19 je připomínkou toho, že svět, který bude v budoucnu obývat naše generace, bude radikálně odlišný od toho, v němž žijeme dnes. **Jedinou konstantou bude změna.** Digitální a virtuální nástroje a učení na dálku budou všudypřítomné.*

Ale aby se budoucí generaci skutečně dařilo, musí být studenti také kreativní, empatičtí, ctizádostiví, musí umět přemýšlet kriticky a umět řešit problémy. Škola neskončí v rané dospělosti těchto lidí: normou bude celoživotní učení a neustálé vynalézání.“

Proto je pro vzdělávací organizaci ARPOK důležité podporovat globální rozvojové vzdělávání nejen na základních a střední školách, ale i na vysokých školách. V současné době připravujeme vstupy do výuky pro pár vyučujících na Univerzitě Palackého v Olomouci. Tento výzkum pro nás představuje odrazový můstek pro to, posunout se dále a pracovat se studenty na VŠ a jejich pedagogy koncepčněji. Díky participativnímu přístupu jsme se dostali k potřebám jednotlivých pedagogů a těší nás, že na základě výsledků nejen z ČR, ale i z dalších zemí Visegrádu můžeme vytvářet další kroky k začleňování globálních témat do výuky na školách.

Lenka Pánková, ředitelka ARPOKu

ÚVOD

V současném dynamicky se měnícím světě jsou na nás více než kdy dříve kladeny nároky, abychom se v něm zorientovali, **porozuměli procesům, které ovlivňují životy nás všech, a uměli o něj pečovat.** Spolu se společenskými, ekonomickými, technologickými a dalšími proměnami současného světa je jasné, že ke změnám musí docházet také ve vzdělávání a výchově mladých lidí, aby dokázali obstát v nových podmínkách.

K tomu nestačí pouze odborné znalosti. Na základě poznatků o světě a jeho výzvách si lidé potřebují utvářet **vlastní hodnoty a postoje ke globálním otázkám**, zvážit **vlastní díl odpovědnosti k nim a své možnosti podílet se na změnách.** To jim může pomoci spokojeně a svobodně žít, ovlivňovat situaci ve svém okolí i ve světě, čelit výzvám dnešní doby a podílet se na utváření budoucnosti.

Globální rozvojové vzdělávání (GRV) je prostředkem k osvojení si výše zmíněných kompetencí. Je významnou a mezinárodně uznávanou součástí úsilí o udržitelný rozvoj ve všech zemích světa. Jedním z hlavních východisek GRV jsou globální **Cíle udržitelného rozvoje** (Sustainable Development Goals – SDGs)¹ celosvětový závazek do roku 2030, který přijaly členské země OSN v roce 2015. Oporu má GRV i v dokumentech dalších mezinárodních organizací, jako jsou OECD², Rada Evropy,³ Evropská unie.^{4 5}

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který přispívá k pochopení rozdílů, podobností a souvislostí mezi životy lidí v rozvojových a rozvinutých zemích a usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které je ovlivňují. Rozvíjí dovednosti a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů. Globální rozvojové vzdělávání směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život.

Definice dle české Národní strategie GRV. ⁶

---

¹ <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>

² OECD (2016): *Global competency for an inclusive world*. <https://www.oecd.org/education/Global-competency-for-an-inclusive-world.pdf>

³ Rada Evropy (2016): *Competences For Democratic Culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. <https://rm.coe.int/16806ccc07>

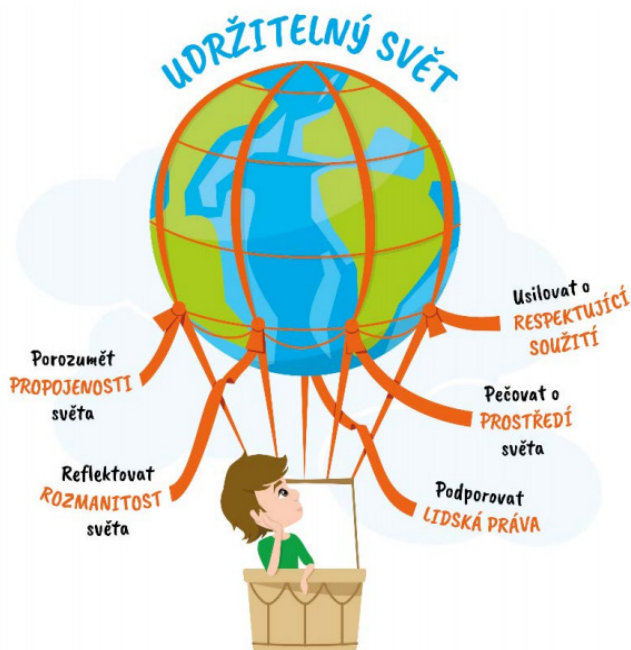
⁴ EU (2008): *European Consensus on Development: the contribution of Development Education and Awareness Raising*

⁵ Zdroj: *Globální rozvojové vzdělávání: Proč a jak v Česku lépe vzdělávat o světě*. FoRS, 2019. http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2020/03/1_FoRS_GRV-Aidwatch_final.pdf

⁶ Národní strategie GRV je dostupná např. na <https://arpok.cz/co-delame/globalni-rozvojove-vzdelavani/>

Globální rozvojové vzdělávání přispívá k utváření **udržitelného světa**. Na svět je nahlíženo jako na propojený celek, v němž je úzká **provázanost mezi jedincem, místní a globální úrovní**.

Koncept GRV zahrnuje několik oblastí, s nimiž souvisí řada globálních výzev a které se vzájemně prolínají: **porozumění propojenosti a vzájemné závislosti světa; reflexe rozmanitosti světa; podpora lidských práv; péče o svět, ve kterém žijeme; respektující soužití ve světě**.

Obrázek 1: Schéma GRV.

Zdroj: Globální rozvojové vzdělávání: Proč a jak v Česku lépe vzdělávat o světě. FoRS, 2019. http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2020/03/1_FoRS_GRV-Aidwatch_final.pdf

Globální rozvojové vzdělávání se zaměřuje na poznávání všech těchto globálních oblastí, nalézání souvislostí, kritické přemýšlení a utváření způsobů odpovědného jednání a chování. GRV podporuje takový rozvoj jedince, který mu umožní být **globálním občanem**, žít důstojný život podle svých představ, v souladu s druhými a s ohledem na planetu Zemi.

ARPOK, o. p. s., je vzdělávací nezisková organizace založená v roce 2004, jejímž hlavním posláním je přinášet do škol globální rozvojové vzdělávání a pomáhat učitelům otevřeně mluvit se svými žáky o aktuálních tématech dnešního světa (např. o propojenosti světa, klimatické změně, chudobě, migraci, odpovědné spotřebě). Učitelům poskytuje metodickou podporu, jak globální témata do výuky začleňovat (např. jak rozšířit obsah předmětu o nová témata a metody práce).

V České republice v současnosti neexistuje jednotné „kurikulum“ pro přípravu budoucích učitelů na vysokých školách (VŠ). Obsah oborů záleží na akreditacích dílčích studijních programů a na osobě vyučujícího. Fakt, že vzdělávání budoucích učitelů na vysokých školách je na různých univerzitách různé a z hlediska systematičnosti začleňování globálních témat jsou mezi programy velké rozdíly, popisuje i výzkumná zpráva „*Principy a témata globálního rozvojového vzdělávání v pregraduální přípravě učitelů*“⁷ z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

⁷ Výzkumná zpráva *Principy a témata globálního rozvojového vzdělávání v pregraduální přípravě učitelů* (Pedagogická fakulta UK, kolektiv autorů, 2019, ISBN 978-80-7603-127-2)

VÝZKUMNÝ PŘÍSTUP

Konsorcium partnerů⁸ si v rámci projektu *Teachers as change agents for sustainable development* vytyčilo za cíl identifikovat slabá místa ve vzdělávání budoucích učitelů, která způsobují, že učitelé sami globální témata do své praxe nezahrnují, a zároveň hledat odpovědi na otázky: „Jak by bylo možné více zapojit do výuky budoucích učitelů globální témata?“, „Jaká je současná dobrá praxe?“, „Proč přes svou důležitost nejsou globální témata neoddelitelnou součástí našeho vzdělávacího systému?“. Identifikovaná slabá místa tak mohou vytvořit prostor pro změnu či zlepšení situace na VŠ související s výukou globálních témat.

Projekt pracuje s aktivním zapojením tří různých skupin. Jsou jimi vysokoškolští pedagogové, kteří se přímo podílejí na vzdělávání budoucích učitelů, a pedagogové ZŠ a SŠ, u nichž budoucí učitelé absolvují povinnou školní praxi. Obě skupiny tak reprezentují pedagogy, kteří mají možnost ovlivňovat studenty VŠ jak přímo obsahem, tak formami a metodami práce. Třetí skupinou jsou studenti VŠ učitelských oborů.

Vzhledem k sídlu organizace ARPOK, o. p. s., jsme k zapojení do tohoto projektu vyzvali pedagogy z místní Univerzity Palackého v Olomouci a pedagogy z lokálních základních a středních škol. Možnost propojit v rámci projektu Univerzitu Palackého v Olomouci a pedagogy nižších stupňů na lokálním mapování jsme vnímali jako zajímavou příležitost pro všechny zúčastněné:

- Univerzitní pedagogové získali možnost vzájemného síťování a diskuze nad směry jejich působení.
- Pedagogové na ZŠ a SŠ poskytli nepřímou zpětnou vazbu univerzitám a přispěli k tvorbě poptávky pro státní i nestátní vzdělávací organizace.
- ARPOK, o. p. s., nabídl své zkušenosti v oblasti GRV pedagogům VŠ.

---

⁸ HAND Association (HU), Grupa Zagranica (PL), Academia Istropolitana Nova (SK), ARPOK (CZ)

VÝZKUMNÉ METODY

V tomto projektu využívá konsorcium partnerů tzv. participativní výzkum. V něm jsou zkoumané skupiny (tj. pedagogové ze ZŠ, SŠ i univerzit) a jejich zkušenosti zároveň i tím, co samotný výzkumný proces ovlivňuje a formuje. Pedagogové tak jsou nejen zdrojem informací, ale také se aktivně podílejí na podobě výzkumu. Pro rozšíření pohledu na danou problematiku jsme se v ARPOKu rozhodli doplnit participativní výzkum dotazníkovým šetřením mezi samotnými studenty na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Metody participativního výzkumu jsou využity jen při práci s pedagogy. Pro zvýšení přehlednosti a srozumitelnosti výzkumu je v dokumentu použito pro „globální témata“ zkratky „GT“.

Participativní výzkum⁹

Tato poměrně „pracná“ metoda dává volný prostor všem účastníkům výzkumu. Zkoumané skupiny si mohou samy volit priority a další postup. To, že výzkum mohou zúčastněné skupiny samy určovat, nejen zvyšuje jejich motivaci, ale pomáhá širšímu pochopení zkoumaného tématu. Participativní výzkum může využívat široké škály metod zapojení skupiny – například skupinových diskuzí, rozhovorů, dotazníků, analýzu dokumentů a dalších.¹⁰ Pro tento projekt zvolilo konsorcium partnerů postup využívající **myšlenkových map a příčinných diagramů**.

Zaznamenávání zásadních myšlenek spolu se souvisejícími tématy do těchto map a diagramů jsou techniky podobné analýze dat kvalitativního sociálního výzkumu, které generují témata, přinášejí příběhy a vyvolávají nové otázky. Mapy a diagramy se stávají prostředkem, který lze použít mnoha různými způsoby. Témata, která vizualizují, jsou důležitá pro stanovení priorit, vzorkování a budování teoretických konceptů. Jejich největším přínosem jsou však často právě nové otázky, které zkoumanou skupinu napadají a které diskuzi nad zvolenou problematikou rozvíjejí.

Participativní výzkum nemůže ze své povahy vytvořit dokonalý model systému vzdělávání budoucích učitelů na vysokých školách, a ani se o to nesnaží. Tento výzkum je cenný svým úzce a jasně definovaným zaměřením, v němž přináší pohledy konkrétních pedagogů na konkrétní problematiku v konkrétních podmínkách. Participativní přístup jim pomáhá strukturovat jejich vlastní myšlení a formulovat nápady a doporučení ke změně určitých aspektů systému.

⁹BARBROOK-JOHNSON, Pete a Alexandra PENN. *Participatory systems mapping for complex energy policy evaluation*. *Evaluation* [online]. 2021, 27(1), 57-79 [cit. 2021-9-2]. ISSN 1356-3890. Dostupné z: doi:10.1177/1356389020976153

¹⁰<https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/participatory-research>

Ty následně mohou být zkoumány obecněji a zároveň se nezávisle na výstupech projektu mohou promítnout na jednotlivých pracovištích zúčastněných pedagogů „jakoby mimochodem“.

SBĚR DAT

V rámci výzkumu probíhal sběr dat následujícími způsoby.

1. Myšlenkové mapy, příčinné diagramy a teze

Myšlenkové mapy

Zúčastnění vytvářejí mapu složenou z libovolných myšlenek podle vztahu k centrálnímu uzlu – v našem případě „Globální témata ve vzdělávání budoucích učitelů“. Mapa představuje body (uzly), které zkoumaná skupina považuje za zásadní při diskutování daného tématu/problematiky.

Podrobnější popis myšlenkových map je uveden v *Příloze 1*.

Příčinné diagramy

Příčinný diagram je model mapující vztahy mezi prvky tématu, které bylo identifikováno během tvorby myšlenkových map. Diagram pomáhá identifikovat příčiny a efekty jevů v tématu, místa největšího vlivu a místa možného posunu. Typický diagram se skládá z uzlů reprezentujících koncepty, faktory, vlivy atd. a šipek, které značí jejich vzájemné vztahy. Zkoumaná skupina může do diagramu vložit jakýkoliv faktor, pokud je vyjádřen jako proměnná.

Bližší popis příčinných diagramů je uveden v *Příloze 2*.

Teze¹¹

Teze popisují současný stav a okolnosti, které by se měly změnit, aby se mohla výuka globálních témat u budoucích učitelů posunout dopředu. Zkoumané skupiny je formulují na základě souvislostí diskutovaných při tvorbě příčinných diagramů.

---

¹¹ Tvorba tezí je rozšířením základního rámce výše popsaného výzkumného postupu. Partneři z konsorcia tak mohou pro vyhodnocování svých příčinných diagramů volit jiný přístup.

Zkoumané skupiny mohou při formulování tezí zvýraznit **zelenou barvou** kroky, které by znamenaly nejdůležitější příspěvek ke změně.

Oranžovou barvou mohou skupiny zvýraznit změny, které by šlo učinit nejsnáze, a změnu tak nastartovat.

Červenou barvu mohou využít ke zvýraznění nějaké nutné podmínky pro žádoucí posun.

2. Dotazníkové šetření

V dotazníkovém šetření, kterým byl doplněn participativní výzkum, jsme se ptali studentů učitelských oborů na otázky směřující k jejich motivaci a současným schopnostem učit o globálních tématech.

Cílem bylo zjistit nejen povědomí o globálních tématech jako takových, ale i zmapovat schopnosti budoucích učitelů vést své potenciální žáky k rozvoji postojů a kompetencí, které jsou v současném světě považovány za klíčové. Mezi ně patří např. schopnost kriticky myslet, formovat a vhodně vyjádřit vlastní názor, efektivně spolupracovat s ostatními, vnímat lokální záležitosti v globálním kontextu a aktivně ovlivňovat dění okolo sebe.

Otázky byly členěny do tří tematických okruhů:

1. Instituce - univerzita

První soubor otázek se zabýval pohledem budoucích učitelů na jejich vzdělávací instituci a její přístup ke globálním tématům. Pokud byl pro studenty VŠ pohled na univerzitu jako na celek příliš široký, mohli ji zaměnit za jim bližší pracoviště (fakultu, ústav, katedru,...).

2. Výuka

Zde nám šlo o to, dozvědět se přímo to, jak studenti nahlíží na vzdělávací proces, kterým procházejí. To, s čím se během studia (ne)setkali, co je (ne)ovlivnilo.

3. Osobní zájem a budoucí praxe

Do této oblasti spadají otázky sledující zájem studentů o konkrétní témata a potřeby směrem k jejich připravenosti na roli učitele.

Podoba dotazníku je součástí příloh (*Příloha 3*).

ÚČASTNÍCI VÝZKUMU

Výzkum byl realizován se třemi zkoumanými skupinami.

- Se dvěma napřímo – pedagogové VŠ, ZŠ a SŠ – formou osobních workshopů při užití metod participativního výzkumu.
  - S každou skupinou byly uskutečněny dva workshopy v rozmezí pěti dnů, každý o délce 2,5 hodiny.
  - Všichni oslovení pedagogové mají nějaké profesní zkušenosti s globálními tématy.
- S poslední skupinou – studenty pedagogických oborů – formou dotazníkového šetření.

Pedagogové VŠ

Do výzkumu bylo zapojeno celkem sedm pedagogů, kteří se přímo podílí na vzdělávání budoucích učitelů na následujících pracovištích Univerzity Palackého v Olomouci:

- katedra primární a preprimární pedagogiky (Pedagogická fakulta),
- katedra výtvarné výchovy (Pedagogická fakulta),
- katedra biologie (2 zástupci) (Pedagogická fakulta),
- katedra historie (Filozofická fakulta),
- katedra geografie (Přírodovědecká fakulta),
- katedra rozvojových a environmentálních studií (Přírodovědecká fakulta).

Pedagogové ZŠ a SŠ

Do výzkumu bylo zapojeno osm pedagogů z těchto základních a středních škol v Olomouci a okolí:

- Gymnázium Olomouc – Hejčín (tři zástupci),
- Základní škola a Mateřská škola Olomouc, Dvorského 33,
- Základní škola a Mateřská škola Aloise Štěpánka, Dolany,
- Střední odborná škola obchodu a služeb, Olomouc, Štursova 14,
- Základní škola Olomouc, Mozartova 48,
- Základní škola Litovel, Jungmannova 655, okres Olomouc.

Studenti VŠ

Dotazníkové šetření bylo určeno pro studenty, kteří v současné době studují prezenční formu nějakého z učitelských programů na Univerzitě Palackého v Olomouci nezávisle na fakultě, která výuku zaštiťuje.

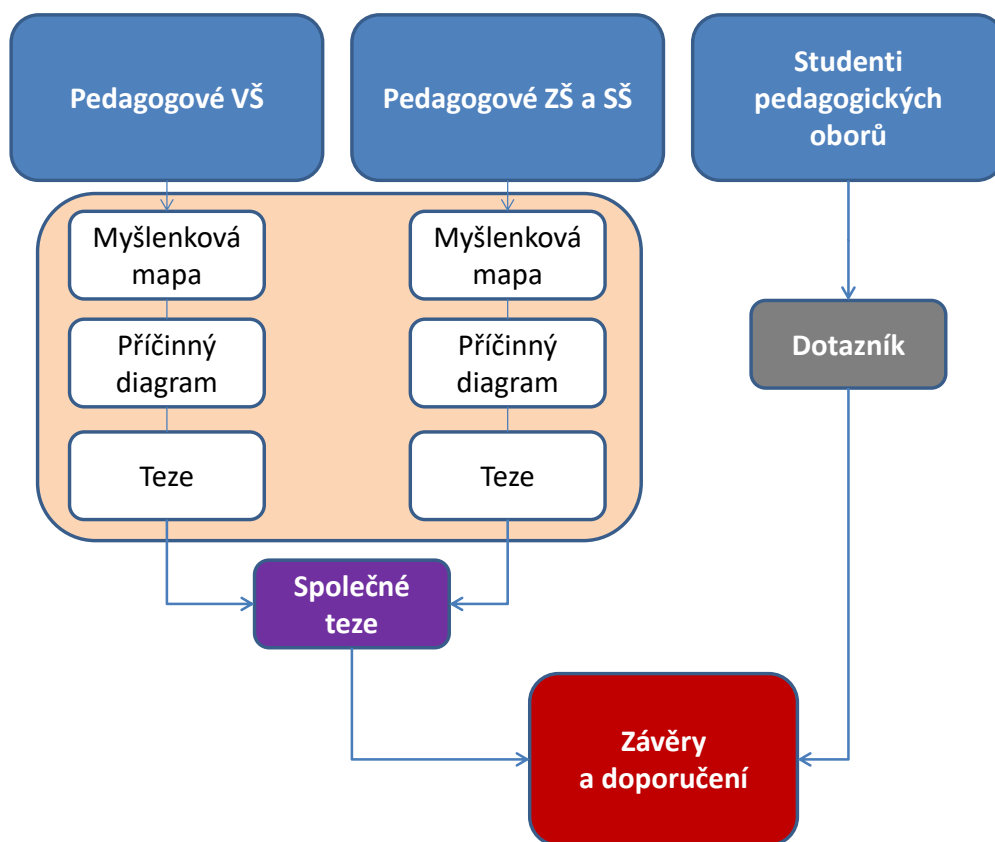
Zároveň byli vybráni ti studenti, kteří absolvovali alespoň jeden předmět /seminář/výukovou jednotku, která se týkala globálních témat, a dovedou tak spojit otázky našeho výzkumu s tím, co o globálních tématech a jejich zařazování do vlastní praxe vědí. Do dotazníkového šetření se zapojilo 36 studentů splňujících kritéria výzkumu.

PRŮBĚH VÝZKUMU

Na základě domluvy všech partnerů v konsorciu bylo ustanoveno, že prováděný participativní výzkum musí mít dvě oddělené části:

- 1) Tvorba myšlenkové mapy s centrálním uzlem „Globální témata ve vzdělávání budoucích učitelů“. Na základě této mapy zkoumaná skupina vybere jeden z uzlů, který je podle ní vzhledem k tématu zásadní a který se dá rozpracovat pomocí proměnných do příčinného diagramu.
- 2) Tvorba příčinného diagramu, jehož centrálním uzlem je téma, které vzešlo z procesu v kroku 1, a identifikace proměnných, které dané téma ovlivňují. V rámci této části účastníci formulují teze vycházející z příčinných diagramů.

Vzhledem k tomu, že výzkum probíhal ve dvou samostatných zkoumaných skupinách, a s ohledem na rozvolňující se protiepidemická opatření se celkem uskutečnila čtyři prezenční setkání. Paralelně s participativním výzkumem probíhal online sběr dotazníků u studentů učitelství. Konkrétní otázky použité pro dotazníkové šetření jsou uvedeny v *Příloze 3*.

Obrázek 2: Popis průběhu výzkumu.
 Oranžová oblast označuje participativní část.

REALIZACE PARTICIPATIVNÍHO VÝZKUMU

1. zkoumaná skupina – myšlenková mapa

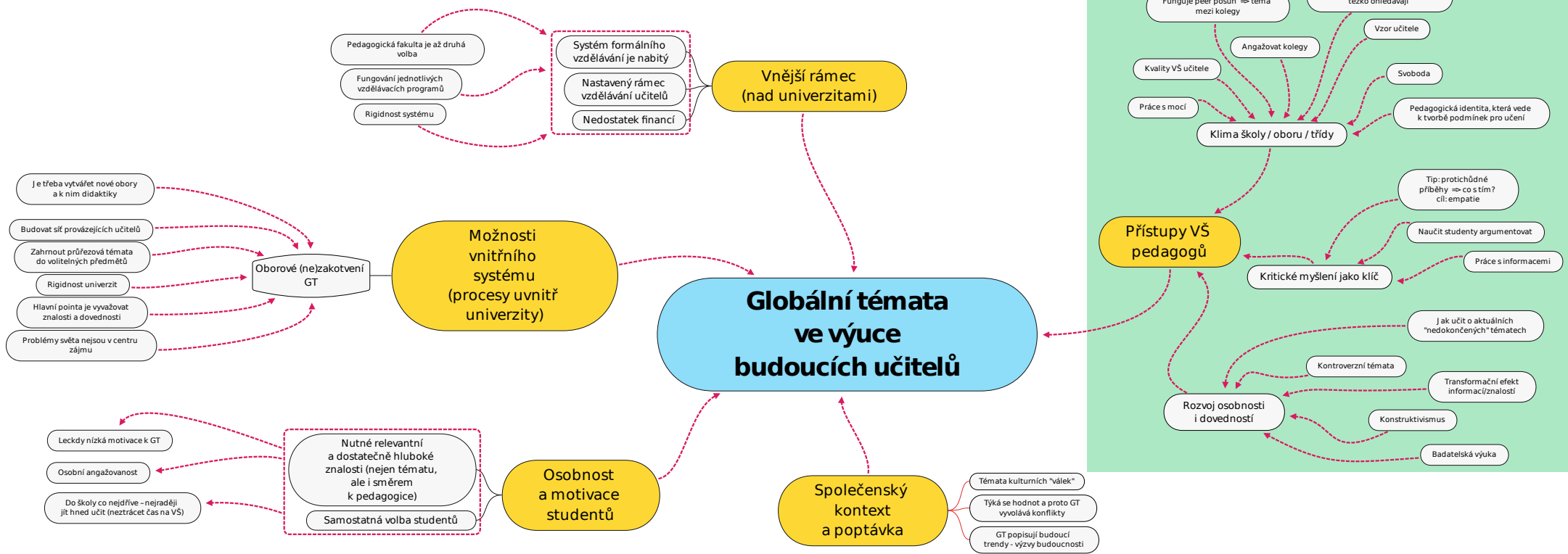
První zkoumanou skupinu tvořili univerzitní pedagogové. Ti byli nejprve vyzváni k samostatné práci. Každý z nich si měl vytvořit vlastní myšlenkovou mapu, popisující centrální uzel – „Globální témata ve vzdělávání budoucích učitelů“ – svým pohledem. Během tvorby těchto individuálních myšlenkových map byly identifikovány následující myšlenky, které následně ovlivňovaly diskuzi u tvorby společné myšlenkové mapy:

- *Problémy současného světa jsou problémy budoucího světa.*
- *Chybí kritické myšlení, studenti jsou nachystáni na přijímání „faktických“ informací.*
- *Budoucí učitelé na sobě musí zažít „jinou“ výuku – tzn. na VŠ se musí učit „jinak“.*
- *Vzdělávací systém je o znalostech, prostor pro kreativitu je omezován.*
- *Přednáška je v dnešní době technologií ztráta času, je překonaná.*
- *Sám student má svou volbu/cestu - kdo chce, tak si cestu najde. Každý student je zodpovědný za čas studia/za svoje studium.*
- *Problém je v míře, kdy 90 % jsou informace a znalosti a 10 % dovednosti a postoje, pokud ke globálním tématům dostaneme jen informace a znalosti, tak se nic nestane, musíme pracovat s postoji.*
- *Pedagogové na VŠ musí komunikovat i mezi sebou.*

Následně skupina zformovala své úvahy do společné myšlenkové mapy obsahující pět primárních uzlů:

1. **Přístupy VŠ pedagogů,**
2. **Osobní motivace studentů,**
3. **Možnosti vnitřního systému,**
4. **Vnější rámec,**
5. **Společenský kontext a poptávka.**

Po společné diskuzi se skupina rozhodla, že se pro tvorbu příčinného diagramu zaměří na uzel **Přístupy VŠ pedagogů**. K němu mají ze své pozice nejbližší, a mohou jej tak nejerudovaněji okomentovat a sami ze své pozice ovlivnit.

Obrázek 3: Myšlenková mapa 1. zkoumané skupiny s centrálním uzlem „Globální témata ve výuce budoucích učitelů“. Zeleně je zvýrazněný uzel, který se zkoumaná skupina rozhodla dále rozpracovat pomocí příčinného diagramu.

Na závěr setkání pedagogové formulovali myšlenku, která naznačuje, jakým dalším směrem by měla univerzita o vzdělávání budoucích učitelů přemýšlet.

Globální témata jsou pro studenty učitelství i učitele náročná. Je potřeba studenty učit argumentovat, vytvářet si názor, hledat informace, pracovat s nimi a kriticky myslet.

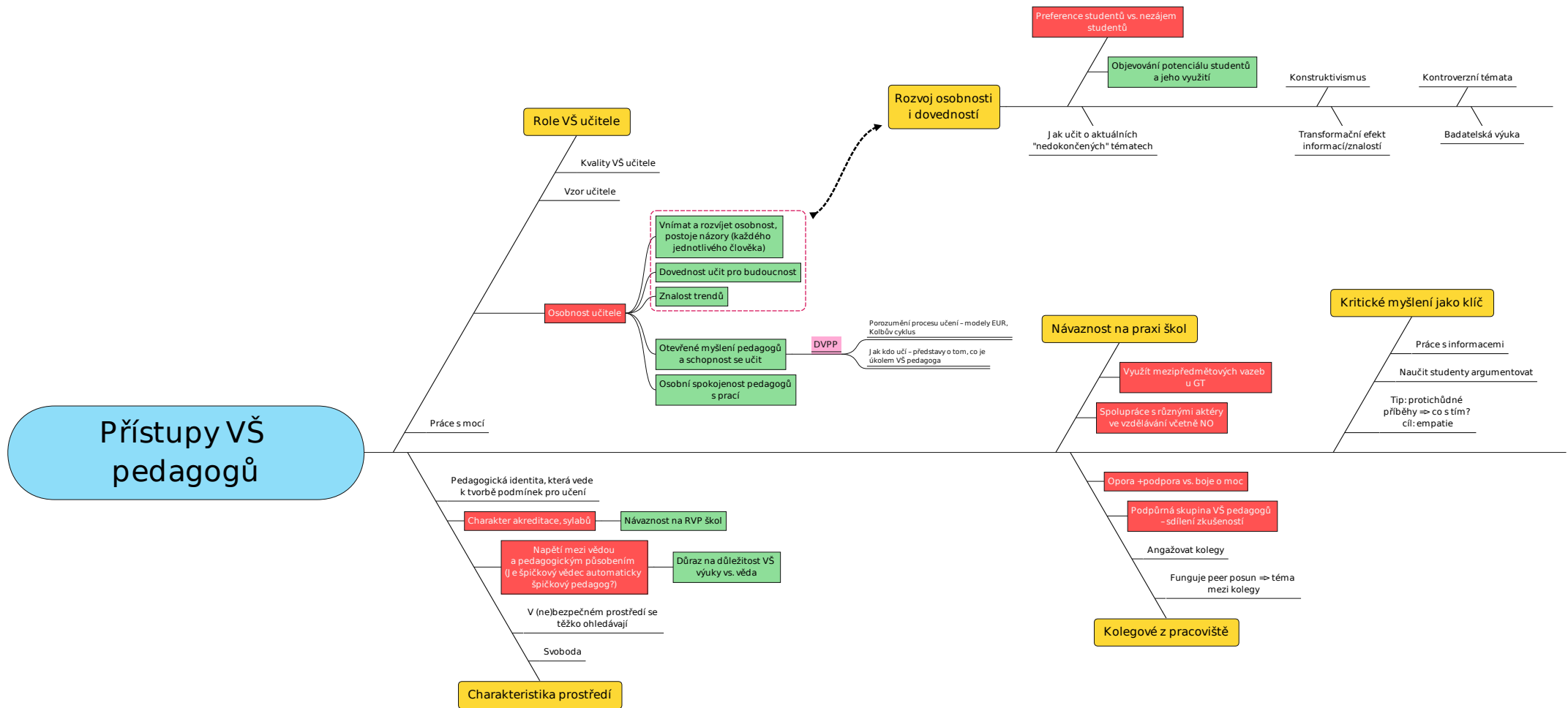
Role učitele není chodit s „velkou pravdou“! Toto ale nebude fungovat, pokud nebude mít učitel vytvořenou svoji osobnost. Je tedy potřeba podporovat i seberozvoj učitele. Pak dokáže zajistit dobré klima ve třídě a bude moci učit i o náročnějších tématech.

1. zkoumaná skupina – příčinný diagram

Při tvorbě příčinného diagramu se účastníci zamýšleli nad faktory, které posilují (oslabují) centrální uzel. Tím bylo samotnými pedagogy z myšlenkové mapy vybráno téma **Přístupy VŠ pedagogů**. Účastníci samostatně vytvářeli své vztahové mapy a diskutovali dříve nepopsané spojitosti. Mezi hlavními body diskuzí byla tato témata:

- *VŠ učitelé mohou ovlivňovat klima na pracovišti. Měla by ale vzniknout podpůrná skupina VŠ pedagogů, která naváže spolupráci s aktéry ve vzdělávání, a pomůže tak rozvíjet přemýšlení nejen učitele jedince, ale i vedení katedry a fakulty (vše se může vzájemně ovlivňovat a posilovat).*
- *Na katedrách ale existuje i strach. Jednak z toho dělat něco „jinak“ a také z toho, co by případné změny přinesly.*
- *Studenti VŠ musí umět reagovat na změny ve společnosti.*
- *Vůbec se systémově nepřemýšlí o tom, že se svět změní. Musíme proto učit jinak, musíme učit pro nejistotu.*
- *Je možné měnit vzdělávání, pokud na to poukáží studenti.*
- *Globální témata mají obrovský potenciál mezipředmětovosti, jsou základním vzděláním.*
- *Když budeme učit o globálních tématech interaktivní formou my, učitelé na VŠ, tak to potom budou dělat i oni, studenti. Studenti se učí i nápodobou, ukazováním cest, které fungují. Potom dochází ke zvnitřnění.*
- *Rozpor v požadavcích vedení univerzity – chceme špičkové vědce nebo špičkové učitele? Vedení požaduje vědce, my ale máme učit, jak učit. Silně propojeno s financemi. Zaměření na globální témata jde trochu proti systému.*
- *Další rozpor u VŠ – kdy VŠ mají za levné peníze vychovat více kvalitních absolventů.*

Tyto myšlenky byly dopsány mezi uzly a doplněny o nové vlivové příčiny:

Obrázek 4: Příčinný diagram 1. zkoumané skupiny s centrálním uzlem „Přístupy VŠ učitelů“.

Červeně jsou uvedeny nové uzly, které rozvíjejí původní myšlenky z myšlenkové mapy. Zeleně pak uzly, které tyto červené ještě blíže specifikují. Primární uzel „Rozvoj osobnosti i dovedností“ nově dali pedagogové do souvislosti s „Osobností (VŠ) učitele“. Uzel „DVPP“ je zvýrazněn jako bod k další potenciální diskuzi o rozvoji VŠ učitelů.

2. zkoumaná skupina – myšlenková mapa

Pedagogové ze základních a středních škol také nejprve vytvořili vlastní myšlenkové mapy, které se pojily s globálními tématy ve výuce budoucích učitelů, a ty následně sdíleli s kolegy. Pedagogové vycházeli hlavně ze zkušeností, které mají s vysokoškolskými studenty, s nimiž se setkávají v rámci praxí. Ale také připojili návrhy, jak by měla vypadat situace na ZŠ a SŠ, aby učitelé, kteří chtějí o globálních tématech vzdělávat, cítili podporu a mohli o globálních tématech učit.

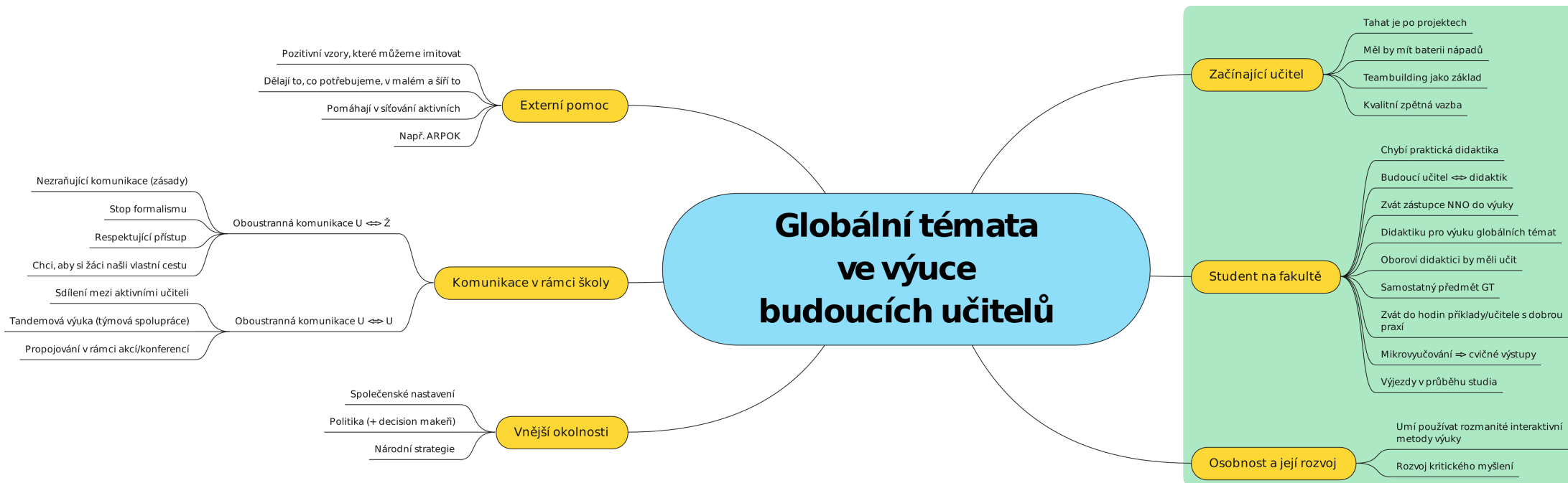
Hlavní myšlenky:

- *Studenti VŠ potřebují více didaktické přípravy.*
- *Oboroví didaktici mají mít zkušenost z výuky na škole – během oborových didaktik mají učit učitelé z praxe a mají využívat moderní metody učení.*
- *Studenti by neměli myslet jen v kolejích svých předmětů. Měli by umět využívat mezipředmětových vazeb.*
- *Studenti na VŠ se učí hodně znalostí, ale málo metod, které by mohli uplatnit v praxi.*
- *Studenti mají mít „osahané“ kritické myšlení, schopnost interaktivních metod, to se mají učit již při studiu, mají mít zažité i projekty – projektovou výuku.*
- *Budoucí učitel má mít především lidský rozměr.*
- *Celospolečenská situace ovlivňuje vnímání globálních témat – mnohdy jsou zesměšňována a utlačována.*
- *Globální témata nejsou jen ta environmentální.*

Hlavní myšlenky diskuze byly zaznamenány do těchto šesti primárních uzlů:

1. **Externí pomoc.**
2. **Komunikace v rámci školy.**
3. **Vnější okolnosti.**
4. **Začínající učitel.**
5. **Student na fakultě.**
6. **Osobnost (učitele) a její rozvoj.**

Tři z těchto uzlů (*Začínající učitel*; *Student na fakultě*; *Osobnost (učitele) a její rozvoj*) byly následně spojeny společným pojmenováním „**Způsoby výuky**“. *Způsoby výuky* na VŠ se tak staly centrálním uzlem pro tvorbu příčinného diagramu.

Obrázek 5: Myšlenková mapa 2. zkoumané skupiny s centrálním uzlem „Globální témata ve výuce budoucích učitelů“.

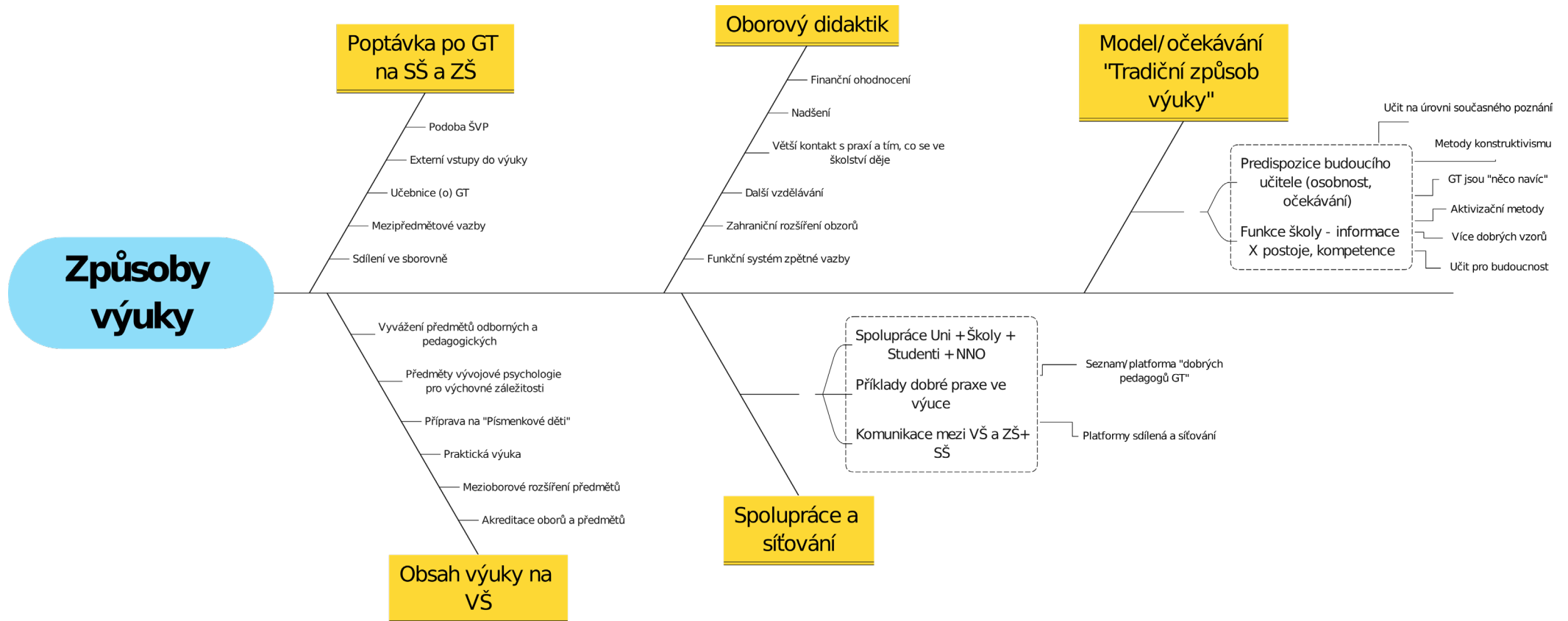
Zeleně jsou zvýrazněny uzly které zkoumaná skupina pojmenovala jako „Způsoby výuky“ a rozhodla se je dále rozpracovat pomocí příčinného diagramu.

2. zkoumaná skupina – příčinný diagram

V rámci společné diskuze při tvorbě příčinného diagramu byla otevřena tato témata:

- *Hodně času je věnováno oborové specializaci a málo té pedagogické, nepropojuje se potom teorie a praxe.*
- *Studenti VŠ mají přijít s globálními tématy do styku a mají jim rozumět komplexně, v souvislostech.*
- *Globální témata je potřeba nacházet ve všech předmětech, nejsou jen o konkrétních znalostech, ale i o postojích.*
- *Co potřebujeme k rozbití „tradičního“ způsobu výuky? Co očekáváme od školy? Nejsou to jen informace, ale jsou to dovednosti a postoje a od toho se má odvíjet forma výuky.*
- *Je třeba tlačit na kreativitu studentů VŠ.*
- *VŠ by měla dát prostor a podporu dobrým vzorům, není důležité, zda je to fakultní škola, ale učitel, který zaujme.*
- *Učíme se nápodobou. Je nedostatek praktických ukázek, reflexí a rozborů, praxe, didaktické kazuistiky – rozbor hodin.*

Tyto myšlenky společně s dalšími proměnnými vytvořily příčinný diagram, který uvádíme na další straně:

Obrázek 6: Příčinný diagram 2. zkoumané skupiny s centrálním uzlem „Způsoby výuky“.

INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Interpretace výsledků VŠ pedagogové

VŠ pedagogové v rámci první části své práce vytvořili myšlenkovou mapu, která měla pět primárních uzlů:

1. **Společenský kontext a poptávka.**
2. **Osobnost a motivace studentů.**
3. **Možnosti vnitřního systému (procesy uvnitř univerzity).**
4. **Vnější rámec (nad univerzitami).**
5. **Přístupy VŠ pedagogů.**

Zatímco *Společenský kontext a poptávka* jsou věci, které na první pohled vysoce přesahují téma tohoto výzkumu, na pohled druhý je jasné, že právě vnímání globálních témat společností je to, co pedagogové všech stupňů pomáhají nastavovat. Jde tedy vlastně o výzkumně velmi zajímavou **smyčku**, kdy učitelé utvářejí společenský pohled, a on zároveň definuje jejich vzdělávání.

V oblastech *Osobnost a motivace studentů* a *Možnosti vnitřního systému* popsala zkoumaná skupina pozoruhodné *polarity*.

Zatímco u motivace stojí jako jeden z velmi pozitivních motivů fakt, že studenti pedagogických oborů jsou často v globálních tématech sami angažovaní, a proto je jim tato problematika blízká a je možno z toho těžit při další výuce, na opačném pólu stojí fakt, že ti, kteří nejsou angažovaní, mají o globální témata často velmi malý zájem a nízkou motivaci k jejich zařazování do vlastní výuky.

U *Možností vnitřního systému* se toto *plus* a *minus* potkává ještě zajímavějším způsobem v prvku oborového neukotvení globálních témat. Zatímco na straně jedné je mínusem to, že globální témata nejsou přímo v centru zájmu nikoho a musí se pro ně vytvářet samostatné předměty, obory a didaktiky, které často kombinují neelementární dovednosti jak v oborových oblastech, tak v oblasti pedagogiky. Plusem tohoto neukotvení na straně druhé je ale možnost zahrnovat globální témata do různých předmětů a oborů nezávisle a cíleně s nimi pracovat jako s něčím, co předměty a obory přesahuje a samo se kvalifikuje na obecnější, průřezové téma. Na toto zatím, bohužel, podle zkoumané skupiny nedovedou univerzity reagovat a systém akreditací je v tomto svazuje.

Určitá rigidnost systému hraje roli i v prvku *Vnějšího rámce*.

Vzdělávací programy jsou již na školách nějak nastaveny, systém formálního a oborového vzdělávání je nabitý a současně nedostatek financí brání dynamičtější změnám a progresivnějším přístupům k výuce.

Jako poslední z výstupů myšlenkové mapy u VŠ pedagogů si necháváme prvek *Přístupů VŠ pedagogů*, který byl zvolen centrálním uzlem pro tvorbu příčinného diagramu. V rámci diskuze nad tímto bodem se VŠ pedagogové dostali k závěrům, které kladou na samotné VŠ pedagogy netriviální nároky jak v rovině odborné, tak v rovině pedagogické a osobnostní.

Jako pět primárních uzlů příčinného diagramu rozpracovala zkoumaná skupina následující témata:

- Role VŠ učitele.
- Kritické myšlení jako klíč.
- Charakteristika univerzitního prostředí.
- Kolegové z pracoviště.
- Návaznost na praxi škol.

Pedagogové na VŠ by si, dle vlastních závěrů, měli být vědomi toho, že jsou vzory, a vystupovat tak nejen v rovině odborné, ale i v rovině lidské a respektující. Respektem ke svým studentům a vhodnou prací s mocí se totiž podílejí na tvorbě bezpečného prostředí školy/oboru/třídy, ve kterém je možné otevírat těžká a tzv. „nedokončená“ témata. Tedy témata, která jsou aktuální, nová a v současné chvíli nemají jednoznačnou interpretaci. U takových témat typicky vzniká jednak problém v množství informací, které je popisují, a také v jejich protichůdnosti. VŠ pedagogové by měli ve svých studentech rozvíjet schopnosti argumentace, badatelského a konstruktivistického přístupu k učení (se), práci s informacemi, ale i vzájemné empatie a porozumění cizímu názoru nebo postoji.

Velký význam hraje také samotná osobnost a vnitřní nastavení VŠ učitele. Jde hlavně o vědomí toho, že dnes učíme pro budoucnost, tedy pro něco, co neznáme. V rámci tohoto přístupu je potřeba pracovat se vzdělávacími trendy, které pomáhají rozvíjet osobnost a postoje jednotlivců. K tomu mohou přispět tři faktory. Prvním je spokojenost pedagogů s jejich prací. Druhým faktorem je otevřená mysl a chuť se dále vzdělávat společně s funkčním nastavením dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Třetím faktorem je chuť objevovat potenciál svých studentů a tohoto potenciálu vhodně využívat.

Oporou pedagogovi v tomto přístupu může být univerzitní prostředí, které nabízí dostatek svobody pro nové přístupy a otevřenou práci se studenty. Bohužel je však toto prostředí velmi často deformováno rozporem v tom, že upřednostňuje vědeckou práci VŠ pedagogů před jejich pedagogickou činností a praxí.

Kolegové z pracoviště by tak mohli být tím klíčovým prvkem, který pomůže globálními tématům do výuky budoucích učitelů. Potenciál globálních témat a jejich mezioborovosti, nadčasovosti a určitého rámce základní orientace ve světě však zatím zůstává nevyužit. V tomto směru by ale změnu mohla přinést

určitá podpůrná skupina podobně zapálených pedagogů. Ti by mohli napomoci snadnějšímu vytváření podmínek pro sdílení dobré praxe a síťování pedagogů napříč pracovišti.

Závěrečné teze VŠ pedagogů

Je důležité:

- rozvíjet pedagogické kompetence VŠ učitelů (nejen ty oborové);
- podporovat kulturu pracovišť v tom, že na výuce (GT) záleží¹²;
- dělat mezioborová setkání VŠ pedagogů¹³;
- zviditelňovat příklady dobré praxe dovnitř i ven;
- síťovat lidi, co umějí GT a co chtějí GT;
- podporovat „influencery“ v GT;
- usilovat o pozitivní zpětné vazby od studentů - viditelné a oceněné;
- provádět evaluaci výuky (ze strany studentů), se kterou se dále pracuje a která je dále samotnými pedagogy reflektována.

Interpretace výsledků pedagogové ZŠ a SŠ

V rámci své myšlenkové mapy identifikovali pedagogové ze základních a středních škol těchto šest primárních uzlů:

- Externí pomoc.
- Komunikace v rámci školy.
- Vnější okolnosti.
- Začínající učitel.
- Student na fakultě.
- Osobnost (učitele) a její rozvoj.

Z diskuze vedené na téma *Externí pomoci* bylo zřejmé, že tato skupina má s externí pomocí a spoluprací bohaté zkušenosti. Učitelé pojmenovávali, co jim tato spolupráce přináší a proč ji vyhledávají.

¹² Zelená barva – krok, který by znamenal nejdůležitější příspěvek ke změně.

¹³ Oranžová barva – změna, kterou by šlo učinit nejsnáze a změnu tak nastartovat.

Komunikace v rámci školy měla dvě roviny, které pedagogové popisovali. První byla mezi žákem a učitelem. Pedagogové popisovali téměř až partnerský přístup, který má studenty podporovat v hledání jejich vlastní cesty ve vzdělávání, iniciativách a osobním rozvoji. Druhou rovinou pak byla komunikace mezi kolegy učiteli. Tam bylo nejvíce voláno po větší spolupráci, týmovosti a sdílení uvnitř škol a kabinetů.

Vnější okolnosti jsou něčím, co ovlivňuje zejména motivaci se do globálních témat vůbec pouštět. Učitelé musí pečlivě rozmýšlet, jak zejména některá témata do své výuky vkládat. Nejde při tom jen o obtížnost a citlivost konkrétních témat, ale také o společenské naladění, které určuje, jak s tématem pracovat a co vše je nutné brát do úvahy. Zbývající uzly – *Začínající učitel*, *Student na fakultě*, *Osobnost (učitele) a její rozvoj* – shrnuli pedagogové ze základních a středních škol pod jednotící pojmenování *Způsoby výuky*. U nich se rozhodli zaměřit na to, jak se dnes na VŠ učí, co výuku definuje, ovlivňuje a jaké faktory by dané způsoby mohly posunout vpřed.

Jako primární uzly příčinného diagramu rozvíjející toto téma vyhodnotili následující:

- Poptávka po GT na ZŠ a SŠ.
- Role oborového didaktika.
- Samotná náplň výuky na VŠ.
- Spolupráce a síťování mezi dalšími pedagogy a odborníky.
- Model/očekávání „tradičního“ způsobu výuky.

V rámci uzlů *Poptávka po GT na ZŠ a SŠ* a *Samotná náplň výuky na VŠ* zkoumaná skupina hodně akcentovala rozpor mezi tím, jakým směrem akademické prostředí své studenty (ne)připravuje, a s jakou učitelskou praxí se následně musí absolventi potýkat. Podle výstupů z diagramu je potřeba více prakticky pracovat nejen se specifiky současných dětí, ale i s názorem, že pakliže chceme více rozvíjet GT, musíme prohlubovat mezipředmětové vazby a spolupráci mezi pedagogy. To lze provést například formálním tlakem požadujícím zařazování GT do výuky různých předmětů na základních a středních školách, ale i didaktickou podporou k jejich zařazování.

Jako zásadní se v průběhu diskuze nad diagramem ukázala *Role oborového didaktika*. Ten by měl plnit roli jakéhosi mostu mezi praxí na ZŠ a SŠ a výukou na VŠ. Měl by být motivátorem a kvalifikovaným „rozšiřovatelem“ obzorů pro své kolegy. Pomoci by mu mohla funkční *Spolupráce a síťování mezi dalšími pedagogy a odborníky*. Učitelé totiž vykazují silnou potřebu setkávat se s odborníky na daná globální témata a s dalšími podobně smýšlejícími učiteli. V tomto směru by uvítali vznik nějaké platformy sdílení dobré praxe a metod pro vlastní výuku napříč školními stupni.

Téměř filozofickou fází výzkumu byla diskuze o tom, jak vlastně dnes o vzdělávání přemýšlíme, či co od něj (jako společnost) očekáváme. V této diskuzi bylo pojmenováno, že v nás stále žije *model* jakéhosi „tradičního“ a „moderního“ způsobu výuky. „Tradiční model vzdělávání“ vztahujeme ke vzdělávání, jímž jsme sami na školách procházeli a vůči němuž máme potřebu se vymezovat. Ačkoliv pedagogové nikde přímo nedefinovali hranice mezi „tradičním“ a „moderním“ způsobem výuky, hlavní myšlenky se odvíjely od posunu v přístupu vnímání škol od „tradičního“ – rozvíjet u žáků znalosti a informace – k „modernímu“ – rozvíjet u žáků dovednosti a postoje.

Závěrečné teze ZŠ a SŠ pedagogů

Je důležité:

- mít místo (předmět), kde studenti i pedagogové načerpají relevantní informace/znalosti o GT;
- čerpat příklady dobré praxe:
  - spolupracovat se školami, neziskovými organizacemi, science centry;
- mít osobu oborového didaktika jako influencera, který hoří pro GT a podporuje další učitele;
- aby studenti VŠ zažívali dobré vzory¹⁴;
- mít podporu výuky o GT v dokumentech zadání praxí apod.:
  - aby GT byla „normální“ součástí toho, co na praxích studenti aplikují;
- aby studenti chodili na praxe do prověřených škol, které jsou podporovány ze strany VŠ komplexněji¹⁵;
- aby existovaly platformy sdružující angažované => tzn., máme tyto učitele kam (po)zvat;
- mít videozáznamy výuky a modelových lekcí, které jsou veřejně dostupné¹⁶.

Společné výsledky

Výstupem práce obou zkoumaných skupin jsou *společné teze*. Ty vznikly jako kompilace dílčích tezí, připomínek a doporučení sbíraných přímo v průběhu prezenčních setkání.

¹⁴ Zelená barva – krok, který by znamenal nejdůležitější příspěvek ke změně.

¹⁵ Červená barva – nutná podmínka pro to, aby současný systém praxí přinášel budoucím pedagogům skutečně užitečné, praktické a rozvojové zkušenosti, které jim pomohou v jejich budoucí učitelské profesi.

¹⁶ Oranžová barva – změna, kterou by šlo učinit nejsnáze a změnu tak nastartovat.

Je potřeba vytvořit platformu pro sdílení a vzájemnou podporu pedagogů, která nabízí:

- místo, kde by se mohli síťovat lidé, kteří umí GT a kteří chtějí o GT učit;
- prostor, kam můžeme angažované pedagogy (po)zvat.

Chybí vzory, které by nastavovaly trend a ukazovaly důležitost GT, a proto:

- je třeba podporovat „influencery“ v GT;
- by měl oborový didaktik být „influencerem“, který hoří pro GT a podporuje další učitele;
- studenti VŠ potřebují zažívat „dobré“ vzory.

Je třeba zviditelňovat dobrou praxi.

- Příklady dobré praxe mají být ukazovány dovnitř škol i ven z nich.
- Dobrá praxe má být reprezentativně vidět.

Chybí mezioborové přesahy a propojení.

Většinou jde o samostatná pracoviště/kabinety. A proto:

- je třeba organizovat mezioborová setkání VŠ pedagogů;
- mají být i na základních a středních školách posilovány mezipředmětové vazby a spolupráce pedagogů různých předmětů.

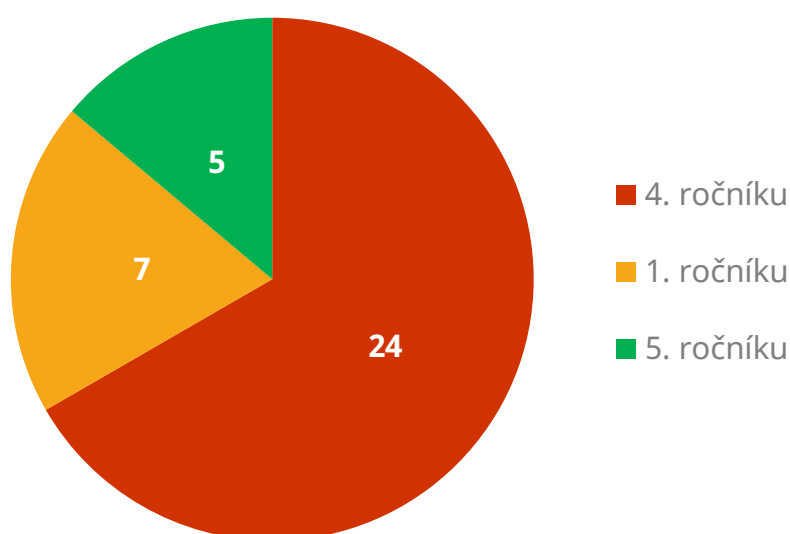
Chybí oboustranná komunikace a „péče“ o kvalitu praxí VŠ studentů na ZŠ a SŠ.

- Studenti VŠ by na praxe měli chodit jen na prověřené školy.
- Podoba praxí budoucích učitelů by měla vycházet z komunikace mezi všemi stupni škol.
- GT by měla mít oporu v dokumentech zadání praxí apod.

Interpretace výsledků dotazníkového šetření mezi studenty VŠ

- **36 respondentů** (studují prezenční formu nějakého z učitelských programů, absolvovali alespoň jeden předmět / seminář / výukovou jednotku, která se týkala globálních témat)

Studenti

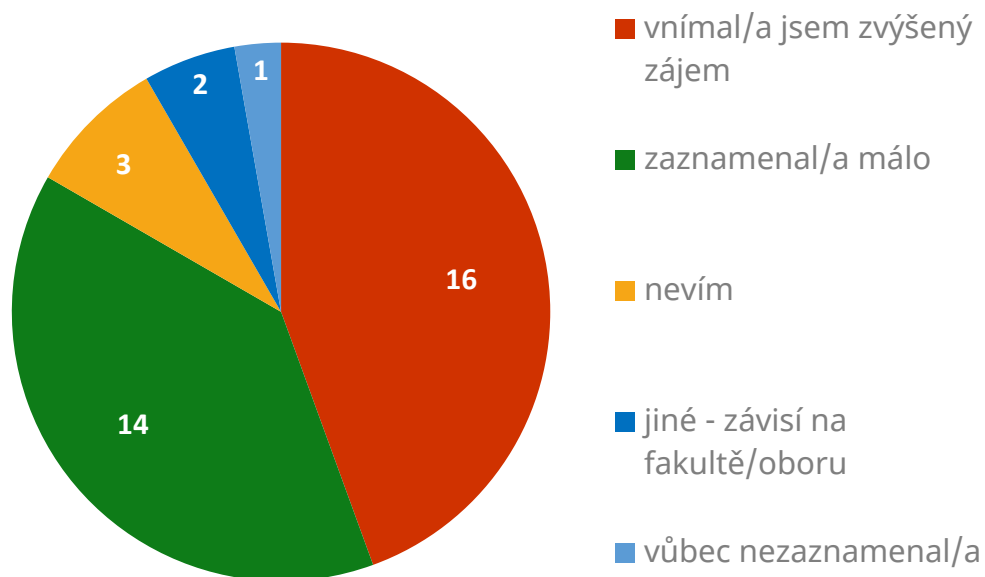
Graf 1: Rozložení studentů zapojených do výzkumu podle ročníku jejich studia.

- **3 skupiny otázek orientovaných na:**
  - vzdělávací instituci/pracoviště (přístup ke globálním tématům);
  - výuku (jak studenti nahlíží na vzdělávací proces, kterým prochází. To, s čím se během studia (ne)setkali, co je (ne) ovlivnilo);
  - osobní zájem a budoucí praxi (otázky sledující zájem studentů konkrétní témata a potřeby směrem k připravenosti na roli učitele).

1) Vzdělávací instituce – univerzita

V průběhu svého studia učitelství jsem vnímal/a zájem univerzity o globální témata.

1 možná odpověď z nabídky

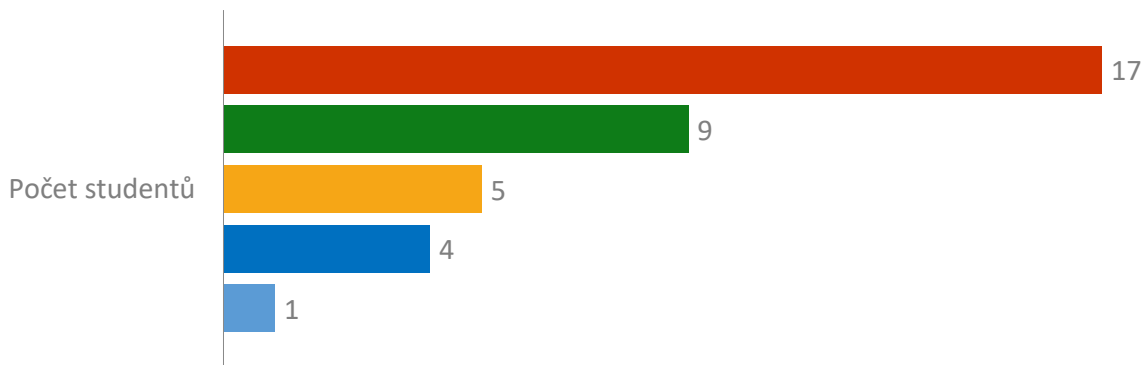

Graf 2: Míra zájmu univerzity o globální témata dle studentů pedagogických oborů.

Co by mohla univerzita (fakulta, katedra...) změnit ve svém vztahu ke globálním tématům?

Studenti měli možnost volné odpovědi. Ty byly následně seskupeny podle obsahu do následujících skupin a zobrazeny.

- Více GT začleňovat do výuky, vytvořit samostatný předmět GT
- Tvořit nové vlastní aktivity spojené s GT (přednášky, semináře, workshopy, praxe s dětmi), být proaktivnější
- Rozšiřovat vzdělávání směrem k "novým" metodám (diskuze, zapojování externistů, kritické myšlení)
- Nic bych neměnil/a
- Vzdělávat vyučující v oblastech výuky GT

Graf 3: Návrhy na změnu v přístupu univerzity ke globálním tématům.

Myslíte si, že by mělo mít učení o globálních tématech pevné místo ve vzdělávání budoucích učitelů? Svoji odpověď zdůvodněte.

Všichni respondenti (36 odpovědí) odpověděli **ANO**, nejčastější komentáře k zařazení GT do vzdělávání učitelů byly:

- „Přehled o tom, co se děje, a o aktuálních tématech.“
- „Jsme součástí globálna.“
- „Je důležité o GT mluvit a nedělat z nich tabu.“
- „Jsou to témata budoucnosti, a proto je potřeba, abychom byli připraveni na to, jak je v praxi žákům představovat.“

2) Výuka

Co by v průběhu studia posílilo můj zájem o globální témata?

Studenti měli možnost volné odpovědi. Ty byly následně seskupeny podle obsahu do následujících skupin a zobrazeny podle četnosti.

- Diskuze/semináře/workshopy s odborníky.
- Setkání/ukázky v učitelské praxi.
- Workshopy, zapojení do projektů, exkurze, praktická cvičení.
- Role vyučujícího (akcent důležitosti, odbornost, angažovanost, přístup ke GT).

Jak by podle Vás vypadalo ideální začleňování globálních témat do Vašeho studia tak, abyste se cítil/a připraven/a o těchto tématech učit?

(Tedy nejen získat znalosti, ale abyste dokázal/a rozvíjet kompetence a dovednosti u svých žáků a posilovat jejich hodnoty.)

Studenti měli možnost volné odpovědi. Ty byly následně seskupeny podle obsahu do skupin konkrétních forem a dle četnosti byla formulována výsledná věta, která představuje „Ideální formu začleňování“.

Ideální forma začleňování

Mělo by jít o samostatný předmět, kde by se v jedné části získávaly a prohlubovaly faktické znalosti více do hloubky. V druhé části by se studenti soustředili na metody práce s GT včetně praktických ukázek, které by si mohli zkusit přímo na sobě. Závěrečnou třetí částí by pak byla společná tvorba „ukázkových“ hodin za použití předešlého.

3) Osobní zájem a budoucí praxe

Cítím se DNES na to učit své budoucí žáky o globálních tématech?

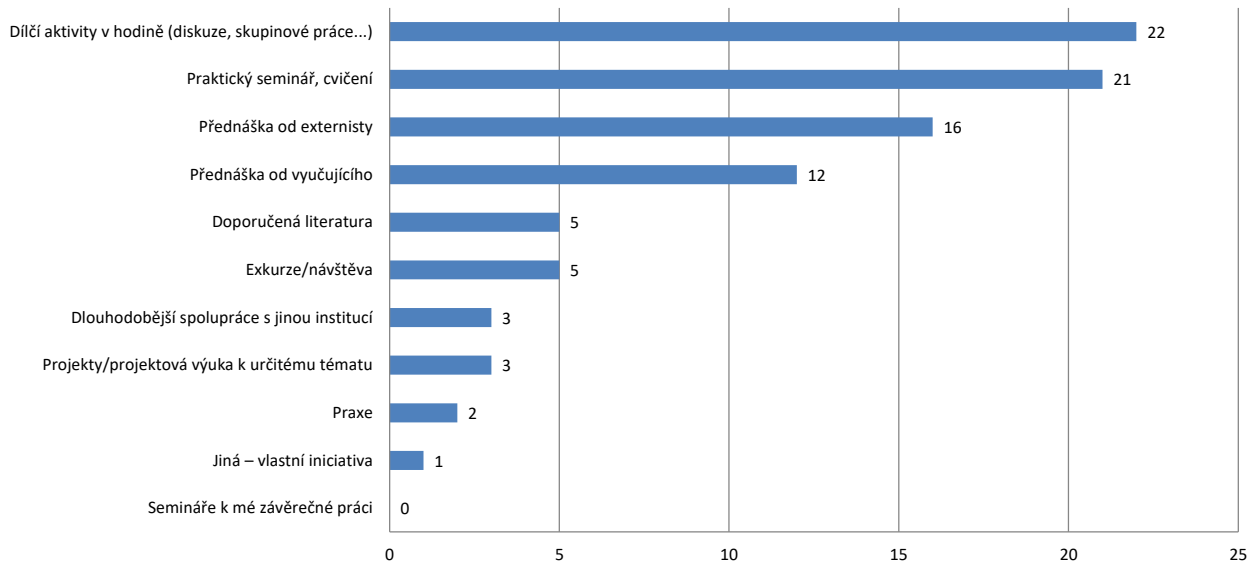
Studenti měli možnost volné odpovědi. Ty byly následně seskupeny podle obsahu a zobrazeny.

Graf 4: Aktuální připravenost studentů pedagogických oborů k výuce GT.

Jaká forma zapojení globálních témat do mých předmětů na VŠ mi nejvíce pomohla globálním tématům a metodám jejich výuky porozumět?

Studenti měli na výběr z více možností a mohli pro více možností hlasovat. Rovněž byla možnost dopsat vlastní formy.

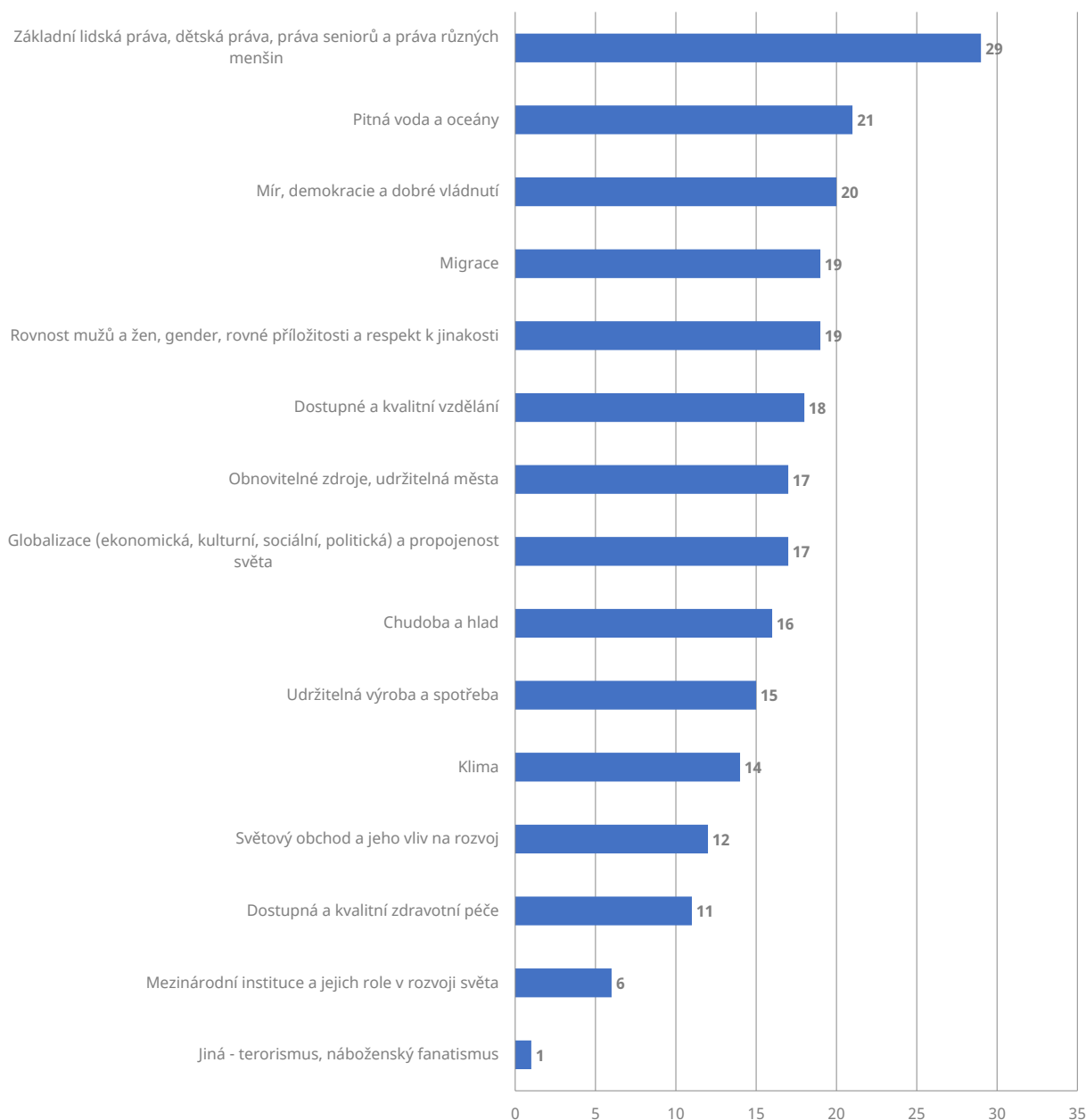

Graf 5: Nejpřínosnější formy pro porozumění GT pro studenty pedagogických oborů.

Mezi studenty převládá názor, že hlavní formy, které je v jejich vzdělávání nejvíce oslovily, byly **dílčí aktivity v hodině** – diskuze, skupinové práce... Dále ocenili praktické semináře a cvičení, případně přednášky od externistů.

Jaká témata mě nejvíce zajímají?

Studenti měli na výběr z více možností a mohli pro více možností hlasovat. Rovněž byla možnost dopsat vlastní témata.

Graf 6: Neatraktivnější globální témata pro studenty pedagogických oborů.

Největší zájem mezi studenty je o témata spojená se základními lidskými právy, dětskými právy, právy seniorů a právy různých menšin.

Naopak nejmenší zájem je o témata spojená s mezinárodními institucemi a jejich rolí v rozvoji světa.

Jeden respondent připsal vlastní téma, které ho zajímá a nenašel jej jinde, a sice „terorismus, náboženský fanatismus, dezinformace, média“. Nicméně jednotlivé složky jeho odpovědi se dají nacházet v možných odpovědích uvedených k této otázce.

Proč chci s globálními tématy pracovat ve své učitelské praxi?

Studenti měli možnost volné odpovědi. Ty byly následně seskupeny podle obsahu a zobrazeny podle četnosti.

- Studenti tak chtějí rozvíjet všeobecný přehled žáků, aby se orientovali v aktuálních tématech a vnímali svou/naši propojenost se světem a byli si vědomi, že se GT týkají i nás.
- Podle studentů škola vytváří vzor vnímání a chování - chtějí proto otevírat globální témata a mluvit o nich.
- Podle studentů je důležité uvědomovat si rozdílné životní zkušenosti lidí v různých částech světa a vážit si toho, co máme.

Co by mi v mé učitelské praxi pomohlo, abych globální témata do své výuky zapojoval/a více?

Studenti měli možnost volné odpovědi. Ty byly následně seskupeny podle obsahu do skupin a zobrazeny podle četnosti.

- Mít více informací a materiálů pro práci s GT.
- Více metodiky pro práci s GT.
- Podpora a zájem ze strany budoucí školy (vedení, kolegové stejně naladění), dětí, rodičů.
- Tematická výuka, projekty, exkurze, semináře od odborníků.
  - Jeden hlas zmínil: téma v ŠVP, které GT vyžaduje.

DOPORUČENÍ

Na základě společných tezí a výstupů ze studentských dotazníků je patrné, že se všechny tři zkoumané skupiny v identifikaci slabých míst ve výuce globálních témat v přípravě budoucích učitelů pohybují ve velmi podobných oblastech.

K tomu, aby se mohla globální témata stát efektivní součástí vzdělávání, **je potřeba inspirativních a motivovaných vysokoškolských pedagogů. Ti jsou schopni studenty VŠ metodicky vést k tomu, aby dokázali získat nejen informace, ale aby budovali svoje postoje a získali dovednosti, jak globální témata efektivně začleňovat do své výuky.** Aby toho bylo dosaženo, je zapotřebí, aby oborová didaktika měla vlastní praktické zkušenosti z výuky na základních a středních školách.

Všechny skupiny si rovněž uvědomují, že obsáhnout vše výše zmíněné v jedné osobě pedagoga je nesmírně obtížné.

Doporučují proto **spolupracovat s odborníky formou různých besed a praktických seminářů** a zároveň **vytvářet prostor pro sdílení dobré praxe a vzájemnou podporu pro samotné pedagogy napříč obory, pracovišti, ale i vzdělávacími stupni**. Aby mohlo probíhat sdílení a vzájemná podpora, je vhodné podporovat přátelskou atmosféru, otevřenou komunikaci mezi kolegy uvnitř jednotlivých pracovišť a také mezi jednotlivými pracovišti a fakultami.

Dalším tématem je **propojení povinných školních praxí a globálních témat**. To by mělo spočívat v **lepší oboustranné komunikaci** mezi školami, jednak „**péčí o kvalitu praxí formou úpravy zadání praxí** – posilující zapojování globálních témat do výstupů studentů – a **zapojováním „prověřených“ pedagogů** se zájmem o globální témata na ZŠ a SŠ.

Dále by bylo vhodné ovlivňovat celospolečenské vnímání globálních témat s důrazem na vliv na studenty učitelství – významné **osoby ze společenského života, které by ukazovaly důležitost globálních témat a nastavovaly pozitivní trendy s těmito tématy spojené ve společnosti jako takové**.

POZOROVÁNÍ A KOMENTÁŘ REALIZÁTORA VÝZKUMU

Z pohledu procesu a zaměření projektu byly vyzorovány následující kutečnosti:

- 1) V průběhu participativního výzkumu se všichni zapojení pedagogové dovedli k tématu vyjadřovat formou myšlenkových map. Ačkoliv jde o poměrně standardní metodu užívanou v neformálním vzdělávání, v tom formálním máme stále tendence očekávat spíše lineární formy zápisu myšlenek. Naše zkoumané skupiny ale obratně nelineárně pracovaly jak samostatně, tak skupinově. Dá se proto očekávat, že tyto přístupy mohou zapojovat i do své výuky, a předávat je tak i budoucím pedagogům.
- 2) Vysokoškolští pedagogové projevovali velké nadšení z toho, že se setkávají s podobně smýšlejícími kolegy, o kterých dříve nevěděli, a setkání jim dodávalo velkou motivaci diskuzi o globálních tématech dále žít i mimo samotnou schůzku.
- 3) Pedagogové ze základních a středních škol si posteskli, že opět vidí známé tváře, které se o práci s globálními tématy snaží dlouhodobě, a že se tato skupina učitelů rozrůstá jen pomalu. Může však jít o důsledek zadání ze strany realizátora výzkumu (ARPOK, o. p. s.), kdy do zkoumané skupiny byli zvoleni pedagogové, kteří působí v místních školách a dlouhodobě se globálními tématům věnují.

- 4) Obě skupiny pedagogů popisují podobné charakteristiky a nedostatky dnešních VŠ studentů učitelských oborů.
- 5) Z dotazníkového šetření mimo jiné vyplynulo, že studentům nestačí samotné vzdělávání se v tématech globálních témat. Často volají po tom, aby se výuka zaměřovala přímo na tvorbu konkrétních výukových jednotek a praktické vedení žáků v rámci těchto jednotek a témat v jejich budoucí praxi.
- 6) Všechny tři zkoumané skupiny narážely na skutečnost, že začínající učitelé často neumí globální témata do svých předmětů zařazovat, neboť sami takovou výuku během své školní docházky nezažili, a nemají tak vzory, ze kterých mohou čerpat.

SHRNUTÍ

Tento výzkum vznikl jako součást projektu *Teachers as change agents for sustainable development* podpořeného grantem Mezinárodního visegrádského fondu, který probíhal v období 10/2020 až 12/2021 v konsorciu organizací HAND Association (Maďarsko), Grupa Zagranica (Polsko), Academia Istropolitana Nova (Slovensko) a ARPOK, o. p. s. (Česká republika).

Členové projektového konsorcia vyjádřili společné přesvědčení, že vzdělávání budoucích učitelů má velký potenciál pozvednout úroveň vnímání globálních témat ve společnosti. Z tohoto důvodu, se tento výzkum zaměřoval právě na vzdělávání budoucích učitelů.

Projekt si kladl za cíl identifikovat slabá místa ve vzdělávání budoucích učitelů, která způsobují, že učitelé sami globální témata do své praxe nezahrnují, a hledal odpovědi na otázky: „Jak by bylo možné více zapojit do výuky budoucích učitelů globální témata?“, „Jaká je současná dobrá praxe?“, „Proč přes svou důležitost nejsou globální témata neoddelitelnou součástí našeho vzdělávacího systému?“.

Během participativního výzkumu, jehož středobodem bylo téma „Globální témata ve vzdělávání budoucích učitelů“ a který probíhal v Olomouci v průběhu června 2021, pedagogové nejprve pracovali s myšlenkovými mapami, které sami vytvářeli. Na základě vytvořených map vybrali jednu skupinu myšlenek/témat, které byly podle nich vzhledem k tématu zásadní, a které mohou sami ze své pozice ovlivnit. Tato témata se stala klíčovými pro druhý krok výzkumu, tvorbu příčinných diagramů, v nichž pedagogové hledali proměnné, které dané téma ovlivňují (posilují či oslabují).

Na základě příčinných diagramů bylo formulováno pět tezí, které popisují současný stav a okolnosti, jež by se měly změnit, aby se mohla výuka globálních témat (GT) u budoucích učitelů posunout dopředu:

- *Je potřeba vytvořit platformu pro sdílení a vzájemnou podporu pedagogů.*
- *Chybí vzory, které by nastavovaly trend a ukazovaly důležitost GT.*
- *Je třeba zviditelňovat dobrou praxi.*
- *Chybí mezioborové přesahy a propojení. Většinou jde o samostatná pracoviště/kabinety.*
- *Chybí oboustranná komunikace a „péče“ o kvalitu praxí VŠ studentů na ZŠ a SŠ.*

Studenti pedagogických oborů tyto teze doplnili popisem svých potřeb pro to, aby byli schopni GT zařazovat do své budoucí učitelské praxe. Studenti takto popsali svou představu o „ideální formě začleňování“ globálních témat do jimi studovaného oboru:

- *Mělo by jít o samostatný předmět, kde by se v jedné části získávaly a prohlubovaly faktické znalosti více do hloubky. V druhé části by se studenti soustředili na metody práce s globálními tématy včetně praktických ukázek, které by si mohli zkusit přímo na sobě. Závěrečnou třetí částí by pak byla společná tvorba „ukázkových“ hodin za použití předešlého.*

Uvedli také, co by potřebovali pro to, aby zapojovali globální témata do své budoucí učitelské praxe:

- *Mít více informací a materiálů pro práci s globálními tématy.*
- *Více metodiky pro práci s globálními tématy.*
- *Podporu a zájem ze strany budoucí školy (vedení, kolegové stejně naladění), dětí, rodičů.*
- *Tematickou výuku, projekty, exkurze, semináře od odborníků.*

Na základě všech výstupů jsme formulovali závěry výzkumu, které uvádíme v kapitole **Doporučení**.

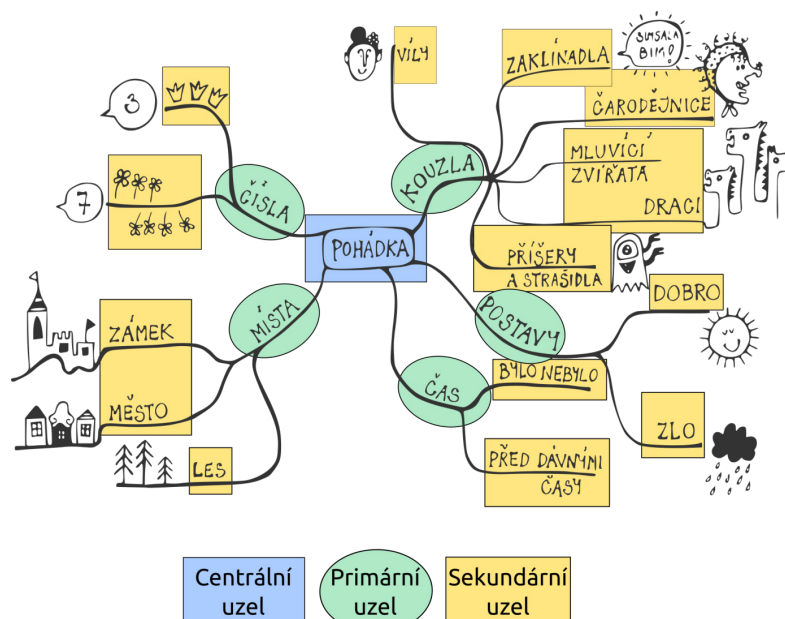
PŘÍLOHY

Příloha 1 – Myšlenkové mapy

Myšlenkové mapování je metoda participativního modelování, při kterém zúčastnění vytvářejí mapu složenou z libovolných myšlenek podle vztahu k hlavnímu tématu. Mapa představuje to, co zkoumaná skupina považuje za zásadní při diskutování dané problematiky nebo tématu. Proces vytváření myšlenkové mapy může být pro účastníky nesmírně cenný, její digitalizovaná verze může být užitečným zdrojem a na vytvořené mapě lze provést další analýzu.

Hlavními prvky myšlenkové mapy jsou:

- Centrální uzel – událost, situace, jev, stav, teze, myšlenka..., od které se odvíjí vše další.
- Primární uzly – proměnné, jevy, situace, faktory, které jsou v přímém spojení s centrálním uzlem.
- Sekundární uzly – proměnné, jevy, situace, faktory, které jsou v nepřímém spojení s centrálním uzlem. Sekundární uzly přímo ovlivňují uzly primární.
- Název – určuje zaměření a smysl diagramu.
  - Hranice oblasti – myšlená čára, která značí hranici sledova ného problému. Určuje, čím se při zkoumání ještě zabýváme a čím už ne („no-go zone“). Pomáhá držet zaměření u tématu popsaného centrálním uzlem.

Obrázek 7: Příklad myšlenkové mapy s centrálním uzlem „Pohádka“.

Zdrojový obrázek převzat z: alenavorlickova.cz/proc-jsou-myslenkove-mapy-lepsi-nez-seznamy-ukolu

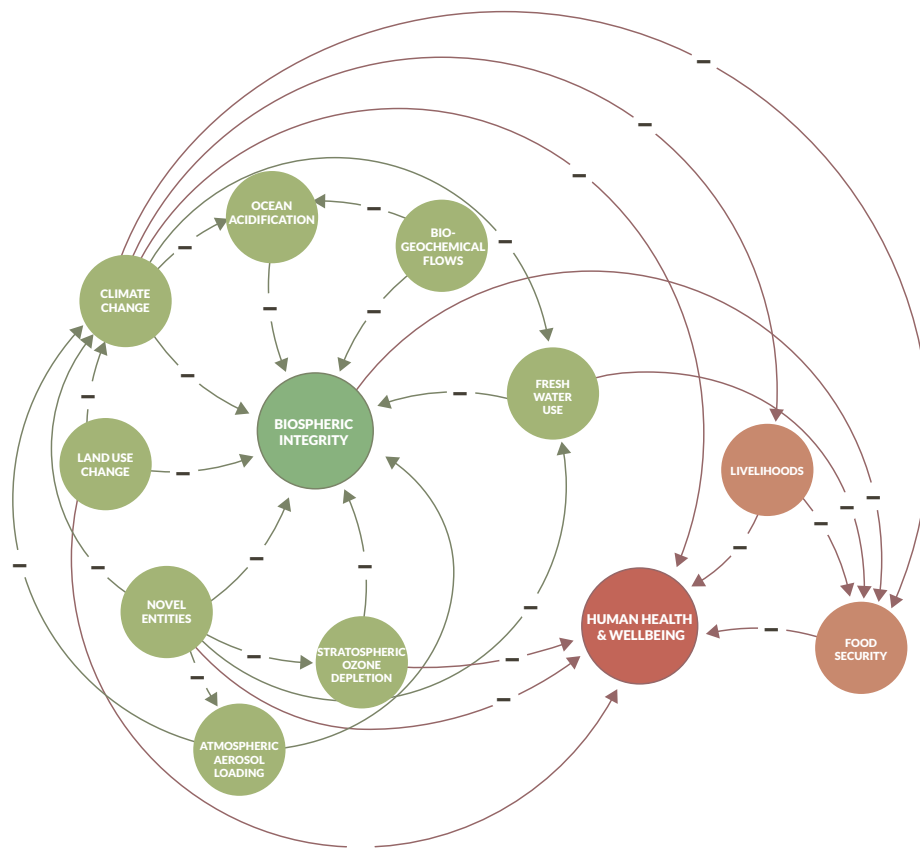
Příloha 2 – Příčinné diagramy

Diagram příčin je model mapující vztahy mezi prvky tématu. Diagram pomáhá identifikovat příčiny a efekty jevů v tématu, místa největšího vlivu a místa možného posunu. Typický diagram se skládá z uzlů reprezentujících koncepty, faktory, vlivy, atd. a šipek, které značí jejich vzájemné vztahy. Zkoumaná skupina může do diagramu vložit jakýkoliv faktor, pokud je vyjádřen jako proměnná.

Běžně má diagram jeden centrální uzel, který je hlavní otázkou, jevem, tématem, problémem, na který hledáme odpověď. Základními otázkami pro rozvoj diskuze jsou: „Kdy daný jev vzniká?“, „Proč vzniká?“, „Jaké má důsledky?“ a „Jaké faktory by jej mohly změnit?“.

Hlavními prvky diagramu jsou:

- Centrální uzel – událost, situace, jev, stav atd., na který se zaměřujeme a který zkoumáme.
- Primární uzly – proměnné, jevy, situace, faktory, které mají přímý vliv na centrální uzel
- Sekundární uzly – proměnné, jevy, situace, faktory, které mají nepřímý vliv na centrální uzel. Sekundární uzly přímo ovlivňují uzly primární.
- Proměnné – faktory které mohou být (z)měněny a jsou ve vztahu ke zkoumanému tématu. Když se zvýší jejich kvalita, počet, proporce..., pak se zvýší nebo sníží něco ve zkoumaném tématu.
  - **Pro popis faktorů, které mohou ovlivňovat vzdělávání budoucích učitelů, chceme pracovat právě s takovýmito proměnnými a určovat je jako uzly.**
- Název – určuje zaměření a smysl diagramu.
  - Hranice oblasti – myšlená čára, která značí hranici sledovaného problému. Určuje, čím se při zkoumání ještě zabýváme a čím už ne („no-go zone“). Pomáhá držet zaměření u tématu popsaného centrálním uzlem.

Obrázek 8: Příklad příčinného diagramu s centrálním uzlem „Biospheric integrity“.
 Obrázek převzat z: <https://www.metabolic.nl/publication/global-food-system-an-analysis/>

Příloha 3 – Dotazník

1. Instituce – univerzita

První soubor otázek se zabývá pohledem na Vaši vzdělávací instituci. Pokud je pro Vás pohled na univerzitu jako na celek příliš široký, klidně si představte fakultu, katedru...

- I. V průběhu svého studia učitelství jsem vnímal/a zájem univerzity o globální témata:
  - vůbec nezaznamenal/a;
  - zaznamenal/a málo;
  - nevím;
  - vnímal/a jsem zvýšený zájem;
  - vnímal/a jsem prioritní zájem;
  - jiná odpověď (napište).

- II. Co by mohla univerzita (fakulta, katedra...) změnit ve svém vztahu ke globálním tématům?
- III. Myslíte si, že by mělo mít učení o globálních tématech pevné místo ve vzdělávání budoucích učitelů? Svoji odpověď zdůvodněte.

2. Výuka

Druhý soubor otázek se zaměřuje na to, s čím jste se Vy sám/sama setkal/a během svého studia.

- I. Co by v průběhu studia posílilo můj zájem o globální témata?
- II. Jak by podle Vás vypadalo ideální začleňování globálních témat do Vašeho studia tak, abyste se cítil/a připraven/a o těchto tématech učit? (Tedy nejen získat znalosti, ale abyste dokázal/a rozvíjet kompetence a dovednosti u svých žáků a posilovat jejich hodnoty.)

3. Osobní zájem a budoucí praxe

Poslední soubor otázek pracuje s tématem Vaší osobní motivace se globálnímu vzdělávání věnovat a pak o něm i učit.

- I. Cítím se DNES na to učit své budoucí žáky o globálních tématech?
- II. Jaká forma zapojení globálních témat do mých předmětů na VŠ mi nejvíce pomohla globálním tématům a metodám jejich výuky porozumět?
  - Přednáška od vyučujícího.
  - Praktický seminář, cvičení.
  - Dílčí aktivity v hodině (diskuze, skupinové práce...).
  - Projekty/projektová výuka k určitému tématu.
  - Přednáška od externisty.
  - Exkurze/návštěva.
  - Dlouhodobější spolupráce s jinou institucí.
  - Doporučená literatura.
  - Semináře k mé závěrečné práci.
  - Praxe.
  - Jiná (napište).

III. Jaká témata mě nejvíce zajímají?

- Mír, demokracie a dobré vládnutí.
- Základní lidská práva, dětská práva, práva seniorů, a práva různých menšin.
- Chudoba a hlad.
- Rovnost mužů a žen, gender, rovné příležitosti a respekt k jinakosti.
- Mezinárodní instituce a jejich role v rozvoji světa.
- Globalizace (ekonomická, kulturní, sociální, politická) a propojenost světa.
- Migrace.
- Světový obchod a jeho vliv na rozvoj.
- Pitná voda a oceány.
- Obnovitelné zdroje, udržitelná města.
- Udržitelná výroba a spotřeba.
- Dostupné a kvalitní vzdělání.
- Dostupná a kvalitní zdravotní péče.
- Klima.
- Jiná (napište).

IV. Proč chci s globálními tématy pracovat ve své učitelské praxi?

- V. Co by mi v mé učitelské praxi pomohlo, abych globální témata do své výuky zapojoval/a více?

Globální témata ve výuce budoucích učitelů výzkumná zpráva

Vypracovali: Ondřej Klímek, Lenka Pánková

Jazyková korektura: České překlady s.r.o.

Grafická úprava: Sikó Anna, Visual Spirit, visualspirit.net

Vydal:

ARPOK, o.p.s.

U Botanické zahrady 828/4, 779 00 Olomouc

www.arpok.cz, info@arpok.cz

www.facebook.com/ARPOK.Olomouc

ISBN 978-80-908029-5-7

1. vydání

2021

Projekt realizovali:

HAND Association (HU), Grupa Zagranica (PL), Academia Istropolitana Nova (SK), ARPOK (CZ)

Děkujeme všem zapojeným pedagogům za jejich cenné postřehy a podněty.

www.teachers4sd.org

Projekt Teachers as change agents for sustainable development (Učitelé jako hybatelé změn pro udržitelný rozvoj) je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím grantu z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

Globální témata ve výuce budoucích učitelů
výzkumná zpráva

www.teachers4sd.org

ISBN 978-80-908029-5-7

